

je tam pač edina koča med Komno in Črno prstjo. Za en dan pa je hoje od Komne do same Črne prsti za marsikoga preveč.

Prelaz iz Bohinja v planino Razor je čez Globoko. Na zemljevidu PZS je Globoka in zavetišče na Globoki. Tako govore tudi Tolminci, medtem ko pravimo pri nas Globoko (neutrum). Mislim, da je tolminski femininum pravilnejši, ker je morfološko to globoka konta pod prelazom na severni strani. Prelaz sam pa ni na najnižjem mestu v grebenu, temveč malo bolj zahodno, čez udoben hrbtič v grebenu. Višina prelaza na karti ni točno označena. Stara jugoslovanska vojaška specialka ima 1588 m. To pa je kvečjemu višina globoke konte same. Prelaz je za več kakor 200 m višji, vendar tudi ne 1828 m. To bo višina najnižje točke v grebenu (v tem sektorju) medtem, ko je prelazna točka višja, višja tudi od zavetišča (kočice), ki ima na karti višino 1835 m. Dobro je, če človek ve te podatke zaradi orientacije.

Nikoli mi ni bilo jasno, zakaj pot ne gre čez najnižjo škrbinico v grebenu. Na tolminski strani so zmerno strme plošče, posute z drobirjem. Pozimi smo tod zlahka smučali čez na prostrano vesino nad planino.

Imena se na teh sektorjih križajo. Kogar zanimajo nadrobnosti, naj si prečita odlični Tumov članek »Bohinjski kot« v Pl. V. 1927. S tolminske strani so po Tumovih navedbah stara pastirska imena, z bohinjske pa lovska. Od Škrbine 1905 m dalje je precej različnih imenovanj.

Glede naglasa v besedi Razor ima karta PZS akcent na zadnjem zlogu, dasi domačini naglašujejo na prvem. V običajnem govoru, kadar gre za obliko zemlje v dolini, naglašujemo tudi mi na zadnjem zlogu. Morda nam je še vsem v ušesih Aleš iz Razóra. Vrh nad Krnico pri Kranjski gori pravimo po večini Rázor, čitati pa je mogoče v starejših spisih obliko Razóra (fem.). Zakaj ima naša karta za planino Razór mi ni čisto jasno, saj ima celo Slovenski pravopis rázor (kot obče ime) na prvem mestu. Tuma ima za vrh Razór, za planino pa Rázor.

Ime Studena konta sem slišal prvič. Iz Tumovega imenoslovja brez zemljevida ni mogoče razbrati, ali je to Poljanica ali Krnica. Zeleno dno te konte je že precej zaprodano.

Vse okoli ledenika

PAVEL KUNAVER

Vtisi iz mladosti so najgloblji in najbolj trajni. Tega bi se morali zavedati vsi vzgojitelji-učitelji, profesorji in starši. Poskrbeti bi morali, da izpostavijo mladino vsemu, kar je lepo in dobro, da jo bo vse življenje vabilo in vodilo. Tako tudi mene globoki doživljaji mojih prvih potovanj preko Triglavskega ledenika in njegovih razpok pred več kakor petdesetimi leti vselej spremljajo in se prepletajo celo z doživljaji sedanjih časov. Zato naj mi bo oproščeno, če bom zopet napisal nekoliko vrstic, ki se tičejo tega našega neobjenjenca v naročju sivih skal našega očaka. Če tudi daleč od njega, me misel nanj ni zapustila, ko smo proti koncu letošnje zime hodili iz ene podzemске jame v drugo, kjer se je zaradi hudega mraza v drugem delu zime nabralo mnogo ledu. Stotine, tisoče ledenih sveč vseh velikosti in čudovitih, da, neverjetnih oblik se je nabralo v jamskih globinah, do kamor je segalo zračenje, t. j. dotekanje mrzlega zraka od zunaj in ohlajevanje podzemskih sten. Nepo-

Sl. 1. Ostanke zimskega snega na Hribaricah in v okolici 17. VII. 1956. Majhna snežišča leže v globoko zajedenih kotličih in vrtačah

Foto
Pavel Kunaver

pisni prizori v gozdovih ledenih stebrov so se nudili začudenim očem mladine in meni, ko smo se mnogokrat s skrajno previdnostjo zvijali med temi kratkotrajnimi lepotci zimskega podzemlja, da jih ne bi prevrnili. Saj so stali mnogi na tankih podstavkih in nosili so težke, ogromnim električnim žarnicam podobne vrhove. Nekateri so se pod lastno težo in zaradi plastičnosti leda čudovito nagubali.

Led pod zemljo me je seveda spomnil tudi na naš ledeniček pod Triglavom. Jesen in zima mu nista prinesla dovolj hrane, da bi pridobil na svojem obsegu in debelini. Nasprotno, še pozno v jesen l. 1955 se je tajal. Zima 1955/56 pa je premnoge smučarje razočarala. Do srede junuarja 1956 so bile gore pokrite z razmeroma tanko plastjo snega in smučarji na Vršiču so lomili smuči ob neštetih skalah, molečih iz tankega snega.

10. januarja je padel prvi debelejši sneg, a sledila mu je odjuga, tako da smo, vračajoči se z Vršiča, na Jesenicah že brodili po brozgi, v Ljubljani pa nas je sprejel topel naliv! Ob mislih na ledenik se mi je krčilo srce, saj je toliko doprinesel k lepoti Triglava! Take vremenske neprilike pa so mu usodne in groza me je misliti na čas, ko se bodo mrtve groblje ostrega krša razprostirale prav od Kredarice tja do črnih strmin Triglavске severne stene. Trajalo bo dolga stoletja, da jih bo pokrilo rastlinstvo, če bo proces dviganja ločnice večnega snega vztrajal in se bo višala rastlinska in drevna meja.

Šele pomlad je prinesla večje padavine tudi v gorah in debelejša plast snega je pokrila vrhove nekako tja do 1800 m. Zato prav velikih plazov spomladi ni bilo in pod stenami se ni nabralo mnogo snega.

Prav zanimivo je bilo potovanje moje skupine tabornikov čez Luknjo v Trento. 11. VI. je tako lilo, da smo se morali pri Peričniku ustaviti in prenočiti. Naslednjega dne se je izboljšalo, le Triglav in del stene je bil še v megli. Videli so se deli Črne stene med Slovenskim stebrom in Velikim Črnim grabnom. A glej tam notri je malone venomer godrnjalo in ropotalo. Od časa do časa pa je močnejše zagrmelo in z daljnogledom sem videl, kako so se z lede-

Sl. 2. številna tan-
ka snežišča med
Rjavino in Trigla-
vom (v megli) po-
krivajo globoke
vrtače in kotliče
brez stare snežene
podlage 25. VII. 1956

Foto
Jurij Kunaver

nika, oz. njegovega nekdanjega nahajališča, med Glavo in Kugyjevo polico vsipali manjši in večji plazovi. Kaj takega ob tem času v Vratih še nisem doživel, kajti do srede junija se plazovi že davno ulete, in doživel sem lepe dneve celo v začetku maja, ko niti en plaz ni padel. Sedaj pa se je podiral visoki sneg z bregov Triglavovega vrha, polnil ledenik in drsel celo preko njega in v kotanje v steni. Dna stene pa ni dosegel, in tudi v Trenti je bilo do višine 1800 m le malo snega, velika snežišča v kotlu Zadnjice, pa tudi na bregovih Zapodna so bila izredno majhna. Le vrhovi sami so bili še zelo zasneženi od snega, ki je zapadel pomladi. Stara debela podlaga od zime pa je manjkala. Meja med kopnim svetom in pomladi zapadlim snegom je bila nenavadno ostra. Ko smo dne 14. VI. zapustili kopne bregove Vršiča, nas je na Rupah, torej 1800 m visoko, takoj zajela še prava zima, da smo se morali do Slemenca mučiti preko globokih snežišč. Spodaj zelenje nastopajočega poletja, zgoraj še trda zima, sta ustvarjala v žarečem soncu krasne slike na severni strani Julijcev, predvsem seveda Jalovec s svojo nedosegljivo lepo okolico.

Julij mi je potekal v našem taboru ob Bohinjskem jezeru in številni izleti v okolico, pa tudi na Tičarico so me prepričali, da se spomladi padle množine snega zelo hitro tajajo in da nikjer ne tvorijo debelejših in zato trajnejših snežišč, kar je usodno tudi za naš ledenik (sl. 1).

24. julija nas je 32 odšlo iz tabora na Triglav. Poletje je pognalo sneg visoko v višave. Flora je navduševala moje mlade spremljevalce, posebno člane Gorske straže. O velikih plazovih do Vodnikove kočje ni bilo sledu. Šele pred kočjo je v neki vrtači ležal ostanek snega. Vse znak, da je padlo zelo zelo malo snega v tej zimi in da plazovi spomladi niso segali globoko.

Šele v višini okoli 2000 m se je slika izpremenila. V Velski dolini in v območju Kanjavca je ležalo še 105 snežišč, v kolikor jih je bilo mogoče prešteti s Konjskega sedla. To število pa ni prepričljivo: bila so le manjša snežišča plitvega snega, ki se je v ugodnem julijskem vremenu tega leta hitro tajal. Le gori pod Kanjavcem so bili še večji deli bregov pod snegom.

Sl. 3. Mladina pred hišico z meteorološkimi instrumenti na Kredarici

Foto
Pavel Kunaver

Gori pod vrhom Malega Triglava v oni ogromni krnici na južni strani Kredarice so iz večjih sklenjenih, a plitvih snežišč že gledali otoki kopnega grušča na meliščih.

Goste megle so nam preprečile vzpon na Triglav in prinesle viharo noč s sodro in dežjem. Veter, ki je stresal dom, nas je zazibal v upanje, da bo nastal lep dan. V glavnem nas upanje ni varalo, le na vrhu Triglava smo ostali ves čas v megli, zato pa se nam je nudil z grebena in Malega Triglava lep razgled. Seveda se je moj pogled iz sinjih daljav vedno vračal na bližnjo okolico, ki je bila res zanimiva. Na videz je vladala Za Planjo, v območju Kanjavca, tam na Križkih podih in Rušju, tudi med Peklom in Triglavom še kar pozna zima. Pokrajina je bila tako pokrita s snežišči, da se jih ni izplačalo več šteti. Snežišče poleg snežišča je pokrivalo skalno puščavo. Sklenjenih velikih snežišč, ki bi pričala o globokem snegu, pa ni bilo več. Pomladni sneg je pokril pač goličave, a se je pod julijskim soncem hitro tajal in neštete grbine so molele iz snega in od njih se je kopni svet nenavadno naglo širil. Globina vrtače in kotličev, nekdej malone do vrha s snegom napolnjenih, je bila zaradi plitvega snega posebno očita (sl. 2). Pod nami pa je ležal ledenik oz. njegova kotanja vsa konkavna, četudi je bila pokrita z nepretrgano sneženo odejo od sedla pod Kredarico in steze na Triglav pa do Severne stene.

Še preden pa smo odšli na ledenik, smo si ogledali meteorološko postajo na Kredarici. Prijazni meteorolog nam jo je do podrobnosti razkazal in razložil njene naloge in delovanje številnih preciznih aparatov. Postaja je z njimi dobro oskrbljena in služi odlično pri napovedovanju vremena in zasluži, da bi ji obiskovalci Kredarice, posebno mladina posvečala več pažnje. Posebno je zanimala postaja petošolce, pri geografiji obravnavajo meteorologijo, a jim v knjigi navedenih aparatov ne moremo pokazati. Tu gori pa so videli funkcioniranje modernega barografa; brezvetrje je pustilo anemometer pri miru, a sonce je v heliografu palilo papir in zaznamovalo ure in minute, ko je bilo

Sl. 4. Meteorolog pojasnjuje tabornikom delovanje anemometra in heliografa

Foto
Pavel Kunaver

Sl. 5. Kotanja med Glavo in ledenikom je že brez ledu. Taka snežna odeja se hitro umika. 25. VII. 1956

Foto
Pavel Kunaver

nebo jasno; higrograf, maksimum in minimum termometer, suhi in mokri termograf, totalizator, aparat za določevanje hitrosti oblakov, vetrovnica, oddajni in sprejemni radio aparat in drugo, vse v službi in pri delu za proučevanje vremenskih prilik in napovedovanje vremena je bilo tu (sl. 3 in 4).

Na sneg smo stopili takoj pod sedlom — a že so gledali grebeni robnih grobelj iz njega. Torej je bil sneg le še plitev in na najnižjem robu pravega ledenika je merilo za merjenje debeline snega stalo že na kopnem. Ledenik je bil še pokrit, a prav to merilo in njegova okolica sta pričala, da je vse pokrito le s plastjo snega, ki ni bila nikjer nad meter debela, kar je za julijsko sonce malenkost, da ga hitro staja. O tem smo se prepričali, ko smo prišli do prepada med ledenikom in Glavo. Snežna plast je jasno kazala kadunjo, kjer je pred leti še ležal led, pred desetletji pa je bil še mnogo metrov debel (sl. 5). Vhoda v prepad sta bila popolnoma prosta snega, ki se je ob toplih skalah že več metrov odmaknil od navpičnih prepadnih sten. Vode, ki so z ledenika odtekale, v dosegljivi globini prepada niso več dosegle prepada, ki je bil delo korozije v minulih časih, ker nismo slišali nobenega curljanja iz njega. Uporabljale so gotovo razpoke daleč proč od tod (sl. 6 in 7). Verjetno se je z ledenika odtekajoča voda šele mnogo globlje v triglavskem masivu združevala in privrela kot Bistrica v Vratih na dan.

Foto Pavel Kunaver

Sl. 6. Navpična vhoda v ledeni prepad med Glavo in ledenikom

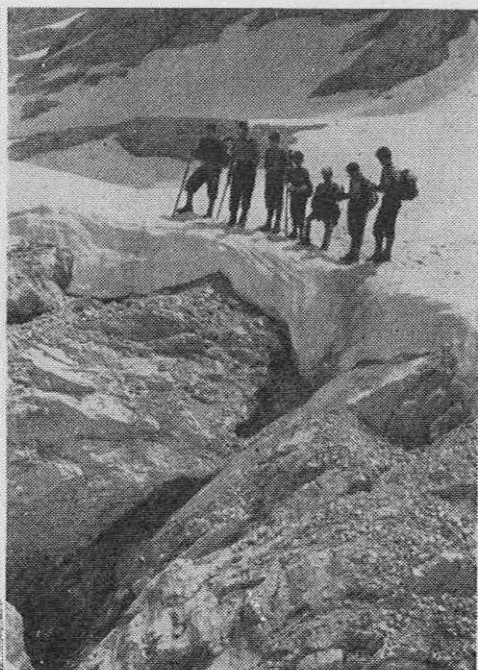

Foto Pavel Kunaver

Sl. 7. Debelina snega pri prepadu — samo pomladanski sneg

Dober mesec potem so se v prepad spustili tudi jamarji, a prišli so le 80 m globoko, dalje pa začasno niso mogli, ker je bil prepad zaledenel in bil okrašen s težkimi ledenimi svečami. Zaradi v jamo prodirajočega toplejšega zraka pa so se sveče trgale in padale prav v nadaljevanje prepada, kamor bi morali plezati raziskovalci. Kako je v notranjosti jame, torej še ne vemo, a gotovo je, da je v njej zaradi zračenja večino leta mnogo ledu, če ni v notranjosti celo večji podzemski ledenik, kakor je to v Dachsteinskih in drugih ledenih jamah v Severnih Apneniških Alpah.

Zahodno od Glave so snežišča segala prav do severne stene, melišča in gole grbine pa so že pogledovale iz snega. Kazalo pa je že tedaj, da je sneg na enem delu nad severno steno mnogo bolj debel kakor sicer na ledeniku. Izpod samega vrha je moral prigrmeti po pomladanskih sneženih padavinah izredno velik plaz, ki je na debelo zasul strmine nad vrhom Male Črne stene. Da je bilo tako, sem se prepričal šele septembra, ko je ves ostali sneg na spodnjih dveh tretjinah ledenika in pod masivom vrha že davno izginil.

Kdor je avgusta prišel s Triglava, mi je poročal, da se sneg hitro umika z ledenika in nešteti ledeni žlebovi se zajedajo vedno globlje v ostanek nazadujočega ledenika. Tako je posebno meseca avgusta, pa v toplih dnevih tudi meseca septembra odteklo zopet ogromno vode z ledenika in led se je iznova stanjšal, od steze pri Kredarici na Mali Triglav iznova umaknil. Tvoril je sklenjeno ledeno ploskev nekako le med črto Glava — sredina gornjega snežišča pod triglavskim grebenom in med robnimi grobljami severozahodno od

Sl. 8. Triglav z ledenikom, ki ga pokriva tanka plast snega. Groblje na levi, grebeni v sredi in na desni gledajo iz snega 25. VII. 1956

Foto
Pavel Kunaver

steze na Mali Triglav. Ni pa skopnel vrhnji del snežne odeje tik pod steno triglavskega masiva, ker se je tam nakopičilo spomladi od manjših plazov največ snega. Pa tudi velik plaz, segajoč mimo golih grbin za Glavo od stene masiva do Črne stene je ostal še preko septembra in je deloma dočakal zimo 1956/57.

Vse to ne zadostuje za prirastek ledenika. Izguba v obliki odtokanja vode z ledenika je mnogo večja kakor prirastek in pozno poleti je okoli vrha kamena ukrasena puščava bolj in bolj očita.

Oborožen z dobrim daljnogledom sem konec septembra z Vrtaškega vrha še enkrat ogledoval ledenik. Preoran je bil od nešteti globokih žlebov. Bleščali so se — znamenje, da je v njih tekla kri umirajočega ledenika — voda, ki se je izgubljala v brezštevlnih razpokah triglavskih apneniških skladov.

Nevzdržno se umikajo ledeniki zaradi še nepojasnjenih izprememb v podnebu in izpreminjajo lice Alp in drugih gorovij. Opazujoč samotni ledeniček sredi velikanskih vrhov, od koder se je sneg celo iz mnogih senčnih krnic med poletjem malone popolnoma umaknil, sem se spominjal še neprimerno večjih posledic usihajočih ledenikov v naročju Mont Blanca, ki sem jih mesec prej ogledoval — a to je že druga povest za prihodnjič.

PRISPEVKI ZA ZLATOROG

PD Črnuče (nabiralna akcija) din 3100.—, PD PTT (nabiralna akcija) din 2400.—, PD Skofja Loka (nabiralna akcija) din 90.—, PD Bohinjska Bistrica (nabiralna akcija) din 900.—, PD Šoštanj (nabiralna akcija) tov. Volk Miloša din 6000.—, Stegnar Andrej din 5000.—, Vočko Ivan din 1000.—, Dovšak Tone din 1000.—) din 13000.—, Peršič Slavko, Ljubljana, din 300.—, Moretti Joža, Novo mesto, din 600.—, PD Mežica (nabiralna akcija) din 2780.—, PD Novo mesto (nabiralna akcija) din 2000.—, PD Križe (nabiralna akcija) din 2000.—, PD Hrastnik (nabiralna akcija) din 1720.—, PD Univerza (nabiralna akcija) din 6000.—, Dolinšek Lavoslav, Ljubljana (nabiralna akcija) din 5000.—, Lavrič Rado, Ljubljana (nabiralna akcija) din 2500.—, Lovšin Evgen, Ljubljana, din 1000.—, PD Bohinjska Bistrica (nabiralna akcija) din 2000.—, skupaj din 45 390.—.